

МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

С. В. Федоренко,

Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

У статті висвітлено характерні риси перекладу наукової літератури як особливого виду міжкультурної мовної діяльності. Узагальнено проблеми передачі початкового змісту наукового тексту, пов'язані з використанням терміносистеми мови перекладу.

Ключові слова: переклад, наукова література, терміносистема, міжкультурна мовна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наука сьогодення відіграє значну роль у сфері соціальної міжкультурної комунікації та виступає важливим каналом реалізації домінуючого положення англійської мови в світі. Процеси глобалізації, демократизації усіх царин суспільного життя, доступність останніх досягнень світової науки дозволяють величезній кількості широкого загалу людей отримувати й обмінюватися інформацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Різні аспекти перекладу текстів наукового стилю представлено в працях таких вчених, як С. Андріанов, М. Аполова, Л. Борисова, М. Кожина, Л. Кутіна, О. Митрофанова, Н. Разінкіна, Н. Рябцева, Л. Філатова та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення характерних рис перекладу наукової літератури як особливого виду міжкультурної мовної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Науковий текст створюється з метою формування певної системи та є описом результату дослідження у сфері науки з притаманним йому відзеркаленням дійсності. Він характеризується повідомленням нової інформації у чіткій, логічно організованій формі. Усна наукова комунікація представлена такими жанрами, як доповідь, лекція, дискусія. Важлива особливість міжкультурної комунікації у сфері науки пояснюється її домінуючим письмовим каналом комунікації, що є найпоширенішим способом передачі інформації в науковому співтоваристві. До письмової форми належать монографії, підручники, статті, рецензії, анотації, реферати, тези. Залежно від стилю, форми спілкування жанри розрізняються за тематикою та структурними особливостями.

В основі спілкування у сфері науки знаходиться отримання нового знання про світ. Одним з основних результатів цієї діяльності є створення певного тексту, що подає об'єктивну інформацію про навколишній світ. Високий ступінь соціальної орієнтації даного виду діяльності веде до обов'язковості її соціальної регламентації, яка розповсюджується і на соціальні та статусні ролі комунікантів, і на характер того, що повідомляється, на стиль спілкування [7, с. 128].

Науковий текст визначається такою організацією мовного матеріалу, яка слугує, перш за все, послідовному і систематичному викладу наукових питань; точній передачі результатів спостереження, експерименту, аналізу; розкриттю загальних закономірностей управління життям суспільства та навколишнього світу в цілому; доказу правильності або помилковості тієї чи іншої теорії, концепції тощо [8, с. 81].

Отже, відповідно до основного завдання зазначеного функціонального стилю визначають такі його універсальні риси, як точність, абстрактність, логічність і об'єктивність.

У процесі комунікації у науковій сфері проблеми відмінностей в культурах нейтралізуються, оскільки корпоративне наукове середовище складалося впродовж декількох сотень років як інтернаціональне, що і знайшло відображення в мові науки. В багатьох культурах сьогодення простежується паралельне використання і специфічної національної, й інтернаціональної лексики в сфері науки, призначеної для експлікації наукової інформації, що призводить до труднощів при перекладі [10].

Сьогодні теорія перекладу як самостійна наукова дисципліна, а разом з нею і перекладацька практика, багато в чому трансформуються в ширшу, глобальнішу дисципліну – теорію міжкультурної комунікації. Переклад як особливий вид мовної діяльності є одним з основних і загальноприйнятих засобів міжкультурної комунікації. Оскільки дуже часто саме перекладач стає посередником в обміні науковою інформацією.

Переклад є видом діяльності, що стосується не лише двох мовних систем, а й двох культурних полюсів. При цьому результатом діяльності перекладача стає свого роду симбіоз культури оригіналу та перекладу, що сприяє взаємному збагаченню як першого, так і другого. Очевидним є той факт, що культура оригіналу не може повністю сприйматися реципієнтом. Але докорінні відмінності між культурами та мовами світу не є причиною неможливості процесу перекладу. Процес перекладу, навпаки, істотно збагачує мови та культури через взаємне самоусвідомлення та пізнання [9].

Однією з найважливіших реальностей перекладу є ситуація відносності результату процесу перекладу, вирішення проблеми еквівалентності стосовно кожного конкретного наукового тексту. Існує декілька поглядів на цю проблему.

На думку прихильників концепції формальної відповідності, перекласти можна все, що піддається вербальному вираженню. Неперекладні елементи, які важко перекласти, – трансформуються, а ті елементи тексту-джерела, які взагалі неможливо передати, – опускаються. Автори концепції нормативно-змістовної відповідності стверджують, що перекладач повинен дотримуватися таких вимог, а саме передавати всі істотні елементи змісту початкового тексту і враховувати норми мови, якою перекладає. У цьому випадку

еквівалентність трактується як рівноважне співвідношення повноти передачі інформації та норм мови перекладу [6, с. 11].

Згідно з концепцією адекватного або повноцінного перекладу переклад і точний переказ тексту є абсолютно різними видами діяльності. Послідовники цієї теорії вважають, що при перекладі слід прагнути вичерпної передачі смислового змісту тексту. При цьому добиватися того, щоб процес трансляції інформації відбувався тими же засобами, що і в тексті оригіналу [4, с. 56].

Сучасний етап розвитку перекладознавства визначається зростаючою універсалізацією й уніфікацією проявів наукового стилю в різних лінгвосоціумах [1, с. 302]. Соціальна престижність характерна для науки сьогодення. Стратегія соціальної престижності може реалізовуватися на різних рівнях наукового тексту: зокрема, використання автором кліше і термінологізованих словосполучень, демонстрація здатності до їх варіювання та диференційованого використання, вживання синтаксичних періодів з чіткою паралельною структурою, використання яскравих дефініцій тощо.

Наукові тексти в більшості своїх жанрових різновидів характеризуються консервативністю у відборі мовних засобів виразу [3, с. 208]. Розвиток природничо-наукової думки, що супроводжується процесом диференціації окремих областей науки, призводить до все більшої уніфікації мови. Ця особливість наукового стилю веде до вироблення штампів і шаблонів. Перевага, яка віддається шаблону у виборі мовних засобів, і наявність спеціальної термінології, на думку Н. Разінкіної, – це дві основні межі, які виділяються при перших спробах аналізу мови наукової літератури [5, с. 176].

Складною проблемою перекладу наукових текстів є передача початкового змісту за допомогою іншої терміносистеми. Терміносистема мови перекладу є принципово неповторною, як і лексична система в цілому. Це пов'язано з такими причинами:

- терміносистема є частиною лексичної системи національної мови, отже, вона в тій чи іншій мірі відображає її національно-культурну специфіку;
- терміносистема відображає наочно-понятійну область знань у конкретній дисциплінарній сфері, яка також може відрізнитися в різних культурах;
- терміносистема завжди динамічна, вона постійно змінюється як в системних відносинах між одиницями, так і відносно плану змісту окремої термінологічної одиниці [2, с. 176].

Більшість термінологічних одиниць створено на базі інтернаціональної лексики й інтернаціональних морфем. Через це дуже часто може виникати ілюзія термінологічної тотожності, якої насправді немає, або спроба відтворити семантичну структуру терміну на основі значення складових його морфем. Подібні ситуації часто призводять до неточностей або навіть серйозних помилок при перекладі.

Висновки з поданого дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Враховуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що саме переклад термінології є однією з головних перешкод для комунікації у сфері науки. Відмінність терміносистем мов оригіналу та перекладу спричиняє найбільше труднощів під час перекладу наукових текстів. Звідси витікає необхідність дослідження терміносистем і пошуку шляхів перекладу частково еквівалентної та безеквівалентної лексики. Проблема дослідження термінології є однією з ключових в дослідженні наукових текстів. Виявлення розбіжностей у системі понять, що виражаються термінами в оригіналі та перекладі, – важливий крок на шляху міжмовної гармонізації терміносистем, що забезпечує вирішення міжкультурного аспекту перекладу термінів у різних сферах їх функціонування. Отже, перспективою подальших розвідок є необхідність порівняльних досліджень терміносистем з огляду міжкультурної комунікації щодо семантичного опису їх значень та вивчення способів номінації термінів, що є продуктивними в тій чи іншій системах знань.

МЕЖКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ ПЕРЕВОДА НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

С. В. Федоренко

В статье освещены характерные черты перевода научной литературы как особого вида межкультурной речевой деятельности. Обобщены проблемы передачи первоначального содержания научного текста, связанные с использованием терминосистемы языка перевода.

Ключевые слова: перевод, научная литература, терминосистема, межкультурная речевая деятельность.

INTERCULTURAL ASPECT OF SCIENTIFIC LITERATURE TRANSLATION

S.V. Fedorenko

This paper deals with scientific translation as the special means of multilingual information exchange and intercultural activity. The problems of producing a convincing target text, which relate to the use of terms, are generalized.

Key words: translation, scientific literature, system of terms, intercultural multilingual activity.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М.: Высш. шк., 2003. – 302 с.
2. Борисова Л. И. Лексические трудности перевода научно-технической литературы с английского языка на русский / Л. И. Борисова. – М.: ВЦП, 2001. – 135 с.
3. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский: учеб. пособ. / Е. В. Бреус. – М.: Изд-во УРАО, 2000. – 208 с.
4. Бреус Е. В. Теория и практика перевода с английского языка на русский: учеб. пособ. / Е. В. Бреус. – М.: Изд-во УРАО.– 2001. – Ч. I. – 104 с.
5. Бурак А. Л. Введение в практику письменного перевода с русского языка на английский. Этап 1: уровень слова / А. Л. Бурак. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова – Intrada, 2002. – 176 с.

6. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
7. Новикова Л. Н. Выявление стилообразующих возможностей творческих элементов научного текста / Л. Н. Новикова // Теория и практика английской научной речи / под ред. М. М. Глушко. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2007. – С. 27–36.
8. Перебийніс В. В. Стилiзація методiв для лiнгвістів / В.В. Перебийніс. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 168 с.
9. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М., 2000. – 123 с.
10. Филатова Л. А. О явлениях универсализации в научном стиле / Л. А. Филатова // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – 1991. – № 2. – С. 78–86.

Надійшла до редакції 29 січня 2012 р.